

Pobitno

Pobitno. Pierwotna nazwa wsi brzmiała Powietna (Powyethna, Povyetna) i w takiej postaci była w użyciu do lat 70. XVIII w.

Nazwa wsi jest pochodzenia kulturowego i związana jest z ruskim słowem powet (podcień ze słomianego dachu przy oborze). Pierwszą znaną wzmianką świadczącą o istnieniu wsi jest dokument pochodzący z 1380 r., w którym dziedzic Powietnej Jan Rzeszowski, najmłodszy syn Jana Pakosławica ze Stróżysk, nakazywał zasadzcy Sieciechowi lokację osady na prawie niemieckim.

Wioska musiała jednak istnieć już wcześniej, o czym świadczy funkcjonowanie we wsi cerkwi prawosławnej działającej tutaj nieprzerwanie aż do lat 60. XVII w. Obecność ludności pochodzenia ruskiego przemawia za tym, że Pobitno istniało już w czasach przynależności wołości rzeszowskiej do Rusi Halicko-Włodzimierskiej.

Po przyłączeniu Rusi do Królestwa Polskiego przez króla Kazimierza Wielkiego na pocz. lat 40. XIV w. wieś należała do domeny monarszej, lecz już w 1354 r. została nadana przez króla wraz całym okręgiem rzeszowskim Janowi Pakosławicowi ze Stróżysk. Początkowo zdecydowaną większość wśród mieszkańców Pobitna stanowili prawosławni Rusini, którzy utrzymywali we wsi cerkiew. Stopniowo zwiększająca się ludność polska należała do parafii łańcuckiej pw. św. Feliksa i Adaukta w Rzeszowie.

Do 1397 r. dziedzicem Pobitna był Jan Rzeszowski, a po jego zgonie wieś była własnością wdowy po nim Małgorzaty z Branic i jej córki: Małgorzaty, Katarzyny i Ofki.

W I poł. XV w. Pobitna było własnością potomków Małgorzaty i Ofki, którymi byli m.in. Gabańscy i Stogniewowie. Już na pocz. XV w. była osadą zasobną i dobrze zorganizowaną. Wiadomo, że w 1412 r. istniał tu dwór oraz najpewniej folwark, z którego ówczesna dziedziczka Pobitna Małgorzata, wdowa po Janie Rzeszowskim, naznaczyła jako uposażenie nowo erygowanej parafii w Krasnem dziesięcinę snopową.

W latach 40. XV w. funkcjonował tu także młyn. W 1462 r. na skutek małżeństwa Anny, wnuczki Małgorzaty Rzeszowskiej, część wsi znalazła się w ręku Filipa z Żyrkowa, który był przedstawicielem rodziny Rzeszowskich-Doliwitów.

Po 1474 r. Rzeszowscy-Doliwici weszli w posiadanie kolejnych części Pobitna na drodze wykupu od Stogniewów.

W XVI stuleciu dziedzicami wsi z rodziny Rzeszowskich-Doliwitów byli Mikołaj z Żyrkowa (zm. po 22 XII 1519 r.), jego syn Jan Rzeszowski, wymieniany w źródłach w latach 1518-1562, oraz syn tego ostatniego Mikołaj Rzeszowski, który zmarł w 1574 r., pozostawiając z małżeństwa z Jadwigą Laską syna Adama, który był ostatnim przedstawicielem tej linii Rzeszowskich.

Po jego bezpotomnej śmierci w 1583 r. wdowa po nim Elżbieta Kormanicka wyszła powtórnie za mąż za Mikołaja Spytka Ligęzę przed 28 I 1584 r. wnosząc mu częściowo w wianie klucz rzeszowski. Od 1585 r. M.S. Ligęza był już zastawnym właścicielem Pobitna, zaś w 1589 r. wykupił je ostatecznie od siostry Adama Rzeszowskiego Elżbiety. Wg spisu podatkowego ziemi przemyskiej z 1589 r. powierzchnia kmiecych gruntów ornych na terenie Pobitna wynosiła 12 łańów. Poza tym gospodarzyły tu 3 rodziny zagrodnicze i 15 komorniczych i działał młyn wyposażony w 2 koła. W dokumencie rejestru z 1589 r. zarejestrowano obecność we wsi popa, co świadczy, że nadal istniała tutaj cerkiew. Podczas najazdu ordy z Budżaku w czerwcu 1624 r. zniszczeniu uległy gospodarstwa kmiecie o pow. 4 łańów, natomiast ocalały młyn, karczma i cerkiew.

Po śmierci M.S. Ligęzy w 1637 r. na mocy testamentów kasztelana sandomierskiego dobra rzeszowskie wraz z Załężem i P. objęła starsza córka Pudencjana, od 1633 r. żona Władysława Dominika Ostrońskiego-Zasławskiego.

W 1638 r. populację P. stanowiło 250 osób wyznających katolicyzm oraz nieznaną bliżej liczbą ludności prawosławnej uczęszczającej do miejscowej cerkwi. Po śmierci Pudencjana w 1649 r. „państwo rzeszowskie” objął Jerzy Sebastian Lubomirski, mąż Konstancji, tworząc w ten sposób ogromny kompleks własnościowy, w skład którego obok dóbr rzeszowskich wchodziły także dobra łańcuckie oraz inne posiadłości w woj. krakowskim, wołyńskim i kijowskim.

W marcu 1657 r. podczas inwazji siedmiogrodzko-kozackiej oddziały nieprzyjacielskie zniszczyły 14 gospodarstw kmiecych o pow. 7 łańów. Duże straty spowodował także wylew Wisłoka, na skutek czego zdewastowane były wszystkie gospodarstwa komornicze i karczma. Miejscowa cerkiew funkcjonowała co najmniej do 1663 r., kiedy została po raz ostatni odnotowana w spisie podatkowym ziemi przemyskiej. Późniejsze przekazy źródłowe milczą na ten temat. Po śmierci J.S. Lubomirskiego w 1667 r. dobra rzeszowskie wraz z P. odziedziczył jego syn Hieronim Augustyn Lubomirski.

Po ostatnim najeździe tatarskim na dobra rzeszowskie jesienią 1672 r. w P. uprawiano zaledwie 1/8 łańu gruntów ornych, działały jednak młyn oraz karczma. Po zgonie H.A. Lubomirskiego w 1706 r. dobra rzeszowskie były zarządzane wspólnie z racji niepełnoletniości synów Jerzego Ignacego Lubomirskiego, którymi byli Jan Kazimierz i Jakub Aleksander.

Działania militarne w trakcie pierwszych lat wojny północnej (1700-1721) spowodowały znaczne straty materialne na terenie dóbr rzeszowskich, w tym w P.

W 1713 r. we wsi istniało tylko 10 gospodarstw kmiecych i 5 zagrodniczych. Od 1722 r. jedynym właścicielem P. był Jan Kazimierz Lubomirski, co potwierdzono oficjalnie w 1726 r. Wkrótce najstarszy syn Hieronima Augustyna - Jerzy Ignacy Lubomirski wykupił od Jana Kazimierza jego część dóbr wraz ze wsią Pobitno. Po śmierci Jerzego Ignacego w 1753 r. doszło do rodzinnych przetargów na tle majątkowym, które zakończyły się w 1754 r. zawarciem ugody. Dziedzicem Rzeszowa i dóbr do niego przynależnych ze wsią Pobitno został najstarszy syn zmarłego z pierwszego małżeństwa z Marianną Bielińską - Teodor Hieronim Lubomirski. Jego zgon w 1761 r. wywołał ponownie długotrwałe spory rodzinne o podział majątku, zakończone dopiero w 1776 r. ugodą działową. Coraz bardziej dezintegrujące się dominium rzeszowskie ze wsią Pobitno objął Franciszek Lubomirski, brat Teodora Hieronima, zmarły w 1812 r.

Ok. 1785 r. ludność Pobitna wynosiła 475 osób, które wyznawały katolicyzm. Wg danych katastru józefińskiego z lat 1785-1788 na obszarze Pobitna i Załęża w uprawie znajdowało się łącznie 991 morgów i 1557 sążni pól ornych.

Pod koniec XVIII w. Pobitnym było dzierżawione przez Józefa Skrzyńskiego, który na pocz. XIX w. wykupił od F. Lubomirskiego Pobitno i Załęże.

Od 1860 r. właścicielem Pobitna był Jan Kanty Jędrzejowicz (1810-1865), a po nim jego syn Władysław, zmarły w 1890, który zapisał dobra w Pobitnym i Załężu swojemu bratu Adamowi.

W 1885 r. Pobitno zamieszkiwało 666 ludzi, którzy zajmowali 117 budynków mieszkalnych.

W 1903 r. Adam Jędrzejowicz sprzedał wspomniane majątki Romanowi hr. Potockiemu.

W 1910 r. po zamknięciu nekropolii miejskiej przy kaplicy Świętej Trójcy na terenie płn. części Pobitna utworzono duży cmentarz komunalny.

R. Potocki był właścicielem majątku dworskiego na terenie Pobitna do 1935 r., kiedy odsprzedał go Wandzie Tarnowskiej, która była ostatnią jego właścicielką. Została wywłaszczona w 1944 r. w wyniku reformy rolnej przeprowadzonej na podstawie dekretu PKWN.

W 1951 r. obszar wsi Pobitno włączony został w granice administracyjne Rzeszowa.

Andrzej Gliwa

Encyklopedia Rzeszowa